

VELENCÉTŐL DUBROVNIKIG

Köszöntő kötet Vig István tiszteletére

SZERKESZTETTE

Dudás Mária, Dudás Előd

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2018

SZAKMAI LEKTOROK
Lukács István
Nyomárkay István

TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztők

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-284-966-9

Tartalom

NYOMÁRKAY ISTVÁN

Vig István professzor úr születésnapjára9

BAŃCZEROWSKI JANUSZ

Az ekvivalencia fogalma a fordításban.....13

DUDÁS ELŐD

A múlt idők használata Antun Vramec *Kronika* című művében.....21

DUDÁS MÁRIA

Lógó orral búsul a magyar.....31

DZIEWOŃSKA-KISS DOROTA

A *disznó* fogalma a lengyel nyelvben a frazeológiai kapcsolatok tükrében.....39

FEDOSZOV OLEG

Венгерские сравнительные обороты *kevés (vagy), mint x* в чешско-русской конфронтации.....55

GYIVICSÁN ANNA

Tradícia starozákonných žalmov a evanjelickej kultúry v slovenskej poézii.....63

HEÉ VERONIKA

Az operaszövegek fordítása.....75

JAKOVLJEVIĆ DRAGAN

Културолошко-идентитетске рефлексije у делима савремених српских писаца у Мађарској и Румунији.....87

- JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA**
Cienka błona między faktem a wyobrażeniem, czyli o strategiach narracyjnych Ziemowita Szczerka w kontekście poetyki dziennikarstwa *gonzo*.....105
- JANURIK SZABOLCS**
Az új angol kölcsönszavak szótári rögzítésének kérdései a mai magyar és orosz lexikográfiában.....119
- JÁSZAY LÁSZLÓ**
Gondolatok a grammatikai kategorizálás problematikus kérdéseiről (az orosz főnév).....133
- LUKÁCS ISTVÁN, KÁLECZ-SIMON ORSOLYA**
Az illír mozgalom magyar és horvát tudományos reprezentációjának mérlege.....143
- MENYHÁRT KRISZTINA**
Vallásosság és vallásgyakorlás Bulgáriában a kora újkori útleírások tükrében.....157
- МИХАЈЛОВ КАМЕН**
Версията на Павел. Правилата на светия апостол, превърнали се в православен канон.....171
- PÁTRÓVICS PÉTER**
Lengyel-cseh bosszúságok - germán örömök „összefésült gondolatok” a lengyel *pepik* szó kapcsán.....185
- PAVIČIĆ MLADEN**
A nemtelenség labirintusában.....193
- RÁDULY ZSUZSANNA**
A magyar nyelv olasz eredetű eponimái.....203

RÁGYANSZKI György	
A muravidéki szlovén lexikográfia újabb eredményei.....	213
URKOM ALEKSANDER	
Frazeologija u leksikografiji. Frazeologizmi kao sastavni elementi u značajnijim rečnicima mađarsko–srpske leksikografije.....	225
VARGA ÉVA KATALIN	
Jelentésátvitelek vizsgálata a Verancsics-szótár anatómiai neveiben.....	241
ZOLTÁN ANDRÁS	
A fog segédige szláv párhuzamai.....	251
ZSILÁK MÁRIA	
Olasz és német kőfaragók emlékei egy magyarországi szlovák településen, Tardoson.....	265

Frazeologija u leksikografiji.

Frazeologizmi kao sastavni elementi

u značajnijim rečnicima

mađarsko-srpske leksikografije

ALEKSANDER URKOM

Uvod

Sredinom 2017. godine, na Filozofskom fakultetu univerziteta Etveš Lorand započeo je rad na sastavljanju velikog mađarsko-srpskog rečnika. Svojim značajem, ovaj projekat se može uporediti sa Velikim srpskohrvatsko-mađarskim rečnikom u tri toma sa sredine druge polovine dvadesetog veka (1968, 1971, 1975) kada je Institut za hungarologiju u Novom Sadu sastavio rečnik od oko 120000 odrednica. Kao i tada 70-tih godina, i danas je prepoznata ogromna potreba da se sastavi, uredi i publikuje veliki mađarsko-srpski rečnik. Interesantno je naglasiti da i pored činjenice da veliki rečnik u ovom smeru – koji dostiže broj iznad osamdeset ili devedeset hiljada odrednica – nikad nije video svetlo dana, ipak je u proteklih nekoliko decenija, a i poslednjih godina akcenat bio prvenstveno na sastavljanju rečnika manjeg obima, odnosno rečnika srpsko-mađarskog smera (URKOM 2017: 177). Usled potrebe da se znatno proširi broj do današnjeg dana obrađenih odrednica – obzirom da na raspolaganju ne stoji ogroman broj odrednica koje nisu obrađivane u ranijim rečnicima – jedan od zadataka urednika Velikog mađarsko-srpskog rečnika biće i podrobnija analiza ranijih, već publikovanih, rečnika, posebno sa aspekta proučavanja razvoja rečničkih odrednica kroz istoriju, odnosno odgovarajuće primene ranijih uzoraka, rešenja i struktura.

U ovom radu detaljnije ćemo se baviti frazeologizmima i strukturama koje se često ubrajaju u ustaljene izraze, a kojima se posebno ističe i ilustruje specifičan karakter srpskog i mađarskog jezika. U pomoć ćemo prizvati izraze koji se mogu naći u ispitivanim rečnicima pod slovom *a*.

Analiza rečničkih odrednica se vrši uporednom metodom primera i prvenstveno se bazira na prepoznavanju promena do kojih je došlo tokom proteklog vremena. Sadržaj rečnika se posebno analizira sa aspekta da li su se frazeologizmi tokom vremena menjali, da li im je broj smanjen ili uvećan.

Rečnici

Leksikografija, kao grana lingvistike, kroz metode primenjenih nauka predstavlja konkretno stanje leksičkog fonda jednog ili više jezika (REFFLE 1985: 102). Kao produkt koji nastaje kroz leksikografske metode pojavljuje se rečnik sa svojom namenom, obimom i drugim važnim karakteristikama (GAÁL 2011). Što se tiče srpsko-mađarske leksikografije, od Vukovog *Srpskog rječnika* iz 1818. godine izrasta u ozbiljnu i u svim evropskim i svetskim tokovima adekvatnu nauku (NYOMÁRKAY 2004: 104). Pre tog perioda, još od 14. veka, srpska srednjovekovna država potpada pod vladavinu Turaka i sve do Vuka nisu postojali uslovi da se započnu radovi na leksikografskim delima, na sastavljanju rečnika. (KOVÁCS 1965: 484). Ipak, iznenađujuće je koliko je plodna delatnost srpsko-mađarskih leksikografa počev od 19. veka pa sve do danas. (KOVÁCS 1965: 483).

Prvi rečnik sa kojim ćemo se baviti je *Mađarsko-srpski rečnik* Blagoja Brančića i Đerđa Dere koji je izdat u Novom Sadu 1889. godine. Autori rečnika su bili srednjoškolski profesori i njihov rad je od izuzetnog značaja, jer predstavlja značajan skok u razvoju srpsko-mađarske leksikografije. Ovaj rečnik je i sa današnjeg aspekta najdetaljniji i u velikom broju slučajeva vrlo informativan, skladan i dobro osmišljen. Autori ovog rečnika su pored ostalog, veliku pažnju obratili upravo na izreke i poslovice – kao što i sami navode u predgovoru

rečnika – koje do tada nisu bile sastavni deo dvojezičnih rečnika. Rečnik svoju građu daje na ćirilichnom pismu, broj odrednica u rečniku dostiže broj od četrdeset hiljada.

Sledeći rečnik sa kojim se bavimo u ovom radu je *Mađarsko-srpski rečnik* Veselina Đisalovića koji je izdat u Novom Sadu 1914. godine. Ovaj rečnik će biti prvi značajniji rečnik nakon ranije spomenutog rečnika Brančića i Dere i poslužiće kako baza za izbor leksičke građe brojnim kasnijim rečnicima. U predgovoru rečnika, urednik rečnika navodi da su u ovom rečniku po prvi put uz sve glagole i imenice navedeni i njihovi najtipičniji gramatički nastavci. Ovaj rečnik je kao zadatak imao da izvrši modernizaciju rečnika Brančića i Dere. U rečniku je obrađeno oko 32.000 odrednica.

Ova dva rečnika predstavljaju ujedno i najznačajnije rečnike prve faze srpsko-mađarske leksikografije. Sredinom 20. veka formiraju se ozbiljna očekivanja od stručnih krugova koji su za zadatak imali sastavljanje srpsko-mađarskih, odnosno mađarsko-srpskih rečnika. Rečnici koji nastaju kasnije će predstavljati drugu, napredniju fazu u srpsko-mađarskoj leksikografiji i unesu brojne novine kako u pogledu strukture rečnika, tako i u pogledu njihovog sadržaja (URKOM 2016: 252). Druga faza započinje rečnicima istaknutog mađarskog slaviste Lasla Hadrovića.

Treći rečnik sa kojim se bavimo u ovom radu je *Mađarsko-srpskohrvatski rečnik* Lasla Hadrovića koji je izdat u Budimpešti 1958. godine. U predgovoru rečnika Hadrović navodi da svoju građu crpi prvenstveno iz Đisalovićeve rečnika. Rečnik koristi latinično pismo. U ovom rečniku se specifični hrvatski izrazi, odnosno reči označavaju skraćenicom *hor*. Iz ostalih skraćenica koje su navedene na početku rečnika, vidi se da je autor svoju leksičku građu crpeo iz najrazličitijih stručnih oblasti.

Četvrti rečnik sa kojim se bavimo u ovom radu je *Mađarsko-srpskohrvatski rečnik* Emila Palića, koji je izdat u Budimpešti 1968. godine. Među mađarsko-srpskim rečnicima ovaj rečnik je apsolutno najrasprostranjeniji, najčešće upotrebljavan i vrlo omiljen. Rečnik sadrži 45.000 odrednica i 28.000 fraza. Izvori

rečnika su brojni srpsko-mađarski, odnosno mađarsko-srpski dvojezični rečnici. Palić posebno navodi da je koristio Hadrovićev rečnik iz 1958. godine, Mađarsko-srpski rečnik Brančića i Dere, Đisalovićev rečnik, a zatim i rečnik Levašića i Šuranji, nadalje rečnik Kalmana Kovača iz 1957. godine. Interesantno je navesti da je to i poslednji rečnik koji je svojim korisnicima u ruke dao dodatak sa kratkom mađarskom gramatikom.

Analiza

U definisanju toga šta predstavlja zadatak leksikografa posudićemo se definicijom Milice Radović Tešić koja navodi da leksikograf treba „da uoči sva značenja i nijanse značenja određene leksikografske jedinice, da ta značenja precizno, sažeto i objektivno opiše u jednom logičkom hijerarhijskom poretku da bi se uočila njihova razvojna bliskost i povezanost“ (RADOVIĆ-TEŠIĆ 2014: 145). Ako želimo da jasno definišemo pojam frazeologizama tada možemo da kažemo da su to „jedinice jezika značenjskoga karaktera koje se kao celina reprodukuju u govornom aktu, raspoložuci pri tome najmanje dvema punoznačnim (autosemantičkim) rečima, od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu, jedinice koje, zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge reči, mogu vršiti sintaksičku funkciju u rečenici“ (DEŠIĆ 2014: 236).

Pogledajmo redom ove izraze po azbučnom redosledu upoređujući ih sa mađarskim ekvivalentom koji je ponuđen u Velikom mađarsko-srpskom rečniku koji je trenutno u izradi (ELTE). (B-D: Brančić-Dera, Đ: Đisalović, H: Hadrović, P: Palić, M-Sz Fraz Sz: Mađarsko-srpskohrvatski frazeološki rečnik, Jožef Vajda-Mirjana Burzan). M-Sz Fraz Sz rečnik se koristi kao kontrolna grupa u cilju da se pokažu i oni primeri koje ne spominju niti ELTE rečnik, niti četiri ispitivana rečnika. Natuknice su numerisane brojevima i navedene su one koje ELTE rečnik obrađuje i u kojima se mogu pronaći frazeološke jedinice, dok na pojedinim mestima, gde je to i

posebno naznačeno, navode se one natuknice kod kojih ELTE rečnik nije naveo frazeologizme, međutim, neki od ispitivanih rečnika su ih naveli.

1. á,Á

Pod ovom rečničkom odrednicom ELTE rečnik nudi sledeće izraze: a) *aki ~ t mond, mondjon b-t is*; b) *~tól cettig/z-ig*. Od svih pomenutih rečnika jedino je B-D rečnik ponudio ekvivalent za izraz pod tačkom a) *ko rekne jednu, on će i drugu; ko jednu ispije, mora i drugu*. Ostali rečnici nisu ponudili nikakav ekvivalent. Zanimljivo je navesti da ni jedan rečnik nije ponudio ekvivalent za izraz pod tačkom b) iako se ona često koristi.

2. ábécé

Kod ove rečničke odrednice ELTE rečnik nudi izraz: *annyit ért hozzá, mint tyúk az ~hez*. Slično kao i kod prethodne odrednice, ekvivalent se nudi isključivo u B-D rečniku: *razumeva se u tom kao magarac u kantar*.

Iako je sledeća odrednica ELTE rečnika koja nudi primere ustaljenih izraza odrednica **ábra**, u B-D rečniku se navodi primer u sklopu odrednice **ablak**: *nem teszi ki az ~ba v. ~ába neće zadnuti za šešir*. Važno je navesti da se ovaj primer ne navodi u drugim rečnicima koje u ovom radu analiziramo.

3. ábra

Sledeća odrednica ELTE rečnika koja nudi ustaljene izraze: *na, mi az ~?* nije obrađena ni u jednom od ispitivanih rečnika. Može se zaključiti da je ovaj izraz savremenijeg datuma i da nije korišćen u vreme kada su ispitivani rečnici sastavljani.

Između odrednice **ábra** i odrednice **Ádám** koje u ELTE rečniku slede jedna za drugom po pitanju predstavljanja frazeologizama, B-D rečnik navodi još nekolicinu primera u četiri različite odrednice. Kod odrednice **abrak** nudi se izraz: *az ~ piszkálja az alfelét muči ga zob, besan je*; kod odrednice **ábrázat** nudi se izraz: *az emberi ~ sincs rajta i ne izgleda na čoveka; prava je nagrada*; kod odrednice **abrosz** naveden je izraz: *keskeny az ~ mršavo se hrani*; a kod odrednice **ad** naveden je izraz: *aki sokat igér, keveset ~ ko mnogo obriče, malo daje; uveče*

trista, a ujutru ništa. Slično ovom rečniku, i P rečnik nudi frazeologizme koji nisu navedeni u ELTE rečniku: **ad**: *kétszer ~ ki gyorsan ~ dva put daje ko brzo daje.*

4. **Ádám**

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi primer: *~nál és Évánál kezdí.* Ekvivalent ovog izraza navodi se tek u P rečniku: *razvesti se v. početi od Kulina bana; razvesti govor na dugačko.* Interesantno je, međutim, da B-D rečnik navodi primer: *~ látott ilyen dolgot to još nikad nije bilo* koji nije naveden ni u jednom od ostalih ispitivanih rečnika.

5. **addig**

Iako za ovu odrednicu ELTE rečnik nudi izraz: *ha ~ él is [mindenáron]* ni jedan od rečnika ne navodi ovaj primer. Ipak, P rečnik navodi jedan drugi primer: *~ üsd a vasat, míg meleg gvožđe se kuje dok je vruće.*

6. **adjonisten**

Kod ove odrednice ELTE rečnik nudi izraz: *amilyen az ~, olyan a fogadjisten.* Od svih ispitivanih rečnika jedino P rečnik nudi ekvivalent: *kako se pita, tako se odgovara; kakav pozdrav, onakav i odzdrav.*

Između ove odrednice i odrednice **ág** (redosled u ELTE rečniku) Đ rečnik navodi izraz u sklopu odrednice **adta**: *~ teremtetted! sto mu muka!; fújja az adtát grdi i psuje,* dok P rečnik navodi izraz u sklopu odrednice **adósság**: *az ~ rossz barát dug je zao drug*

7. **ág**

ELTE rečnik kod ove odrednice nudi izraz: *a) esze ~ában sincs omi; b) nem tud zöld ~ra vergődni.* U slučaju sva četiri rečnika primer pod tačkom a) je ponuđen i glasi: *nije mu ni na kraj pameti.* Pored ovog ekvivalenta, međutim, B-D rečnik navodi i izraz: *~ról szakadt ember beskućnik, golja,* a Đ rečnik navodi izraz: *~ról szakadt ember beskućnik*

8. **agár**

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi izraz: *hátrább az agarakkal!*. B-D rečnik i Đ rečnik nude ekvivalent: *sebi ruke!*, H rečnik nudi ekvivalent: *(k) sebi ruke!*, a P rečnik nudi sledeće ekvivalente: *obuzdaj se!; uzdrži se!; (k) sebi ruke!* U ovoj

odrednici se jasno vidi uticaj B-D rečnika na Đ rečnik, kao i uticaj H rečnika na P rečnik.

9. ágy

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi izraz: *ki mint veti ~át, úgy alussza álmát*. U svim ispitivanim rečnicima kod ove odrednice nije dat frazeologizam, međutim u M-Sz Fraz Sz rečniku je naveden primer: *~nak dől pasti u krevet*.

10. ágyú

Kod ove odrednice ELTE rečnik nudi dva izraza: a) *süket, mint az ~*; b) *~val ló verebekre*. Primere za ovaj izraz, nažalost, ne nalazimo ni u jednom ispitivanom rečniku.

Kod H rečnika, međutim, između odrednica **ágyú** i **ajándék** pronalazimo dodatni frazeologizam pod odrednicom **ahány**: *~ház annyi szokás koliko ljudi, toliko cudi*.

11. ajándék

Kod sledeće ispitivane odrednice ELTE rečnik navodi primer: *~lónak ne nézd a fogát* i njegov ekvivalent daje isključivo P rečnik: *darovnome konju zubi se ne gledaju*. Međutim, pod ovom odrednicom B-D rečnik nudi još jedan frazeologizam sa nekoliko njegovih ekvivalenata: *~kal mindent meglehet hajtani novcu je sav svet otvoren; šta neće novac izraditi?; novac čudotvorac; i đavola ćeš poklonom zadobiti*.

12. ajtó

Kod ove odrednice ELTE rečnik nudi pet frazeologizma: a) *minden ~ nyitva áll vki előtt*; b) *mindenki seperjen a maga ajtaja előtt*; c) *nyitott ~(ka)t dönget*; d) *zárt ~kra talál*; e) *~stul rohan/ront a házba*. B-D rečnik ne nudi ni jedan ekvivalent, dok ostali rečnici nude po neki od ekvivalenata, Đ rečnik: e) *zajedno s vratima upada u kuću*, H rečnik: e) *s vratima upasti (upadati) u kuću*, P rečnik: b) *svak ispred svoje kuće neka mete; svak neka gleda svoj posao*; e) *rupiti na vrata; banuti [-nem] iznenada; odjednom upasti [-adnem] u kuću*. Treba navesti da dva rečnika navode i dopunske primere koje ne obrađuje niti ELTE rečnik, niti ostali rečnici. B-D rečnik navodi frazeologizam: *hivatlan vendégnek ~ mögött a helye nevezanu gostu mesto za vratima*; Đ rečnik pak navodi: *~t keres gleda kud će da umakne*.

Između odrednica **ajtó** i **alfa** kod kojih se u ELTE rečniku obrađuju frazeologizmi, B-D rečnik u još tri odrednice pronalazi frazeološke parove i to kod **akár**: ~ *a követ a bagolyhoz*, ~ *a baglyot a kőhöz ili jaje kamenu, ili kamen jajetu; ili loncem o kamen, ili kamenom o lonac*; **alamuszi**: ~ *macska nagyot ugrik ispod mire tri đavola vire; ispod mukla i dva vuuka; ćutalici i tihoj vodi ne valja verovati*; **alánó**: ~ *mint az ökörfark napreduje kao rak*.

13. alfa

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi primere: a) *az ~ és az ómega*; b) *-ától ómegáig*. Frazeologizmi u sklopu ove odrednice se ne obrađuju ni kod jednog od ispitivanih rečnika.

14. alj

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi primer: *sok beszédnek sok az ~a*, a njegov ekvivalent se pojavljuje tek kod P rečnika: *mnogo besedi mnogo i laže; u velikom govoru je malo saveta*. Treba ipak napomenuti da B-D rečnik ovu odrednicu dopunjuje primerom: *a legszebb búzának is van ~a nema žita bez kukolja*.

15. alkalom

U sklopu ove odrednice ELTE rečnik navodi jedan primer: ~ *szüli a tolvajt*. Slično kao i prethodnom primeru, i ovde se ekvivalent pojavljuje tek od P rečnika: *prigoda/prilika čini lupeža; prilika pravi lopova*.

16. áll¹

U sklopu ove odrednice ELTE rečnik navodi primere: a) ~, *mint a cövek*; b) *még neki ~ feljebb*. Iako se ekvivalenti ovih primera ne mogu naći ni u jednom od ispitivanih rečnika, zanimljivo je da svi rečnici nude druge dopunske frazeologizme. Tako B-D rečnik navodi: *neki ~ az ördögnek is udaríce i na đavola; szemesnek ~ a világ ko hoće da se protura kroz svet, mora dobro oči otvoriti*; Đ rečnik navodi: *kettőn ~ a vásár za pazar treba dvoje*; H rečnik navodi: *~ja a sarat pokazati se junak*; a P rečnik pak navodi primere: *~ja a sarat pokazati [-žem] se junak, junački se držati; ~ok élébe primiti/primati se nečega*.

17. áll²

Kod ove odrednice ELTE rečnik nudi sledeće frazeologizme: a) *felkopik az ~a*; b) *leesik az ~a*; c) *~ig felfegyverkezve*. B-D

rečnik prepoznaje sledeće: a) *neće se osmočiti, neće zavezati*; b) *otromboljio je nos*, Đ rečnik navodi primer: b) *otromboljio nos*, H rečnik navodi: c) *naoružan do zuba*, kao što i P rečnik navodi primer: c) *naoružan do zuba*.

Ipak, svi rečnici nude i druge, dopunske primere. B-D rečnik navodi primer: *szegre akasztani ~át gladovati*; Đ rečnik navodi: *~át szegre akasztja grize nokte, gladuje*; H rečnik daje primer: *leesett az ~a a csodálkozástól zinuo je od čuda*; a P rečnik navodi primer: *(majd) leesett az ~a <a csodálkozástól> zinuo je od čuda*.

18. állat

Kod ove odrednice ELTE rečnik nudi sledeće primere: *(úgy) dolgozik/gürcöl, mint egy ~*.

Kod svih ispitivanih rečnika ne obeležavaju se frazeologizmi kod ove odrednice.

19. alma

U slučaju ove odrednice ELTE rečnik navodi primer: *nem esik messze az ~ a fájától*, i njegov ekvivalent ponudiće svi rečnici osim Đ rečnika. B-D rečnik navodi ekvivalent: *kud će iver od klade*, H rečnik navodi ekvivalent: *jabuka ne pada daleko od stabla*, a P rečnik navodi nekolicinu ekvivalenata: *iver ne ide daleko od klade; kakva vrba takav klin; kakav otac takav sin; kavgadžija otac, kavgadžija i sin*. Treba navesti da B-D rečnik kod ove odrednice prepoznaje još nekoliko frazeologizama, kao što su sledeći: *beleharapni a savanyú almába zagrísti kiselu jabuku; tiltott almára többen vágyinak nema slađeg mesa od kradenog; a piros ~ is gyakorta férges i rumenu jabuku često grize crv*; kao i P rečnik, kada navodi primer: *beleharap a savanyú almába zagrísti u kiselu jabuku*

20. álom

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi dva primera: a) *ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát*; b) *az igazak álmát alussza*. Iako se ovi primeri ne nalaze ni u jednom ispitivanom rečniku, nekoliko dopunskih frazeologizama možemo pronaći u nekim od rečnika. Tako B-D rečnik navodi primer: *amit az ember ébren forgat, avval játszik ~ idétt is što ko misli, o onom i sanja*; P rečnik navodi primer: *elrepül, mint az ~ na snu došlo, na snu i otišlo*; a M-Sz Fraz Sz rečnik još dodaje frazeologizam: *álmában sem gondolta (hitte) ni u snu se nije nadao*

21. alsz | ik

U slučaju ove odrednice ELTE rečnik navodi primer: ~, *mint a bunda/mormota*, i njegov ekvivalent, odnosno ekvivalente navode tek H i P rečnici. H navodi ekvivalente: *spavati kao top v. kao zaklan*, a P rečnik navodi ekvivalent: *spavati kao top*. Ipak, B-D rečnik prepoznaje frazeologizme sa drugim komponentama, kao što su: ~ *mint a gőzü spava kao zec*; ~ *mint a juhászbunda v. mind a két fülire ~ spava kao top, spava kao zaklan*; kao što i P rečnik navodi primere: *úgy ~ mint akit agyonütöttek spavati kao zaklan*; *ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát kako postreš onako ćeš i ležati*.

Između odrednica **alsz | ik** i **angolos** B-D rečnik pronalazi frazeologizme i kod odrednice **amilyen** kada navodi primere: ~ *a kérdés, olyan a felelet kakvo pitanje, onakav i odgovor*; ~ *a jónap, olyan a fogadj Isten! kakvo „pomoz bog“, onakvo i „bog pomogao“*

22. angolos

Kod ove odrednice ELTE rečnik nudi primer: ~*an távozik*, a njegov ekvivalent, odnosno ekvivalente nude tek H i P rečnici. H rečnik navodi ekvivalent: *neprimetno se udaljiti*, a P rečnik nudi dva ekvivalenta: *neprimetno se udaljiti*; *izvući se kao tarana iz lonca*.

23. angyal

Kod ove odrednice ELTE rečnik daje primer: *az ~át!*. Svi rečnici nude njegove ekvivalente izuzev B-D rečnika. Đ rečnik navodi ekvivalent: *sto mu muka!*, H rečnik navodi dva ekvivalenta: *sto mu muka!*; *sto mu jada!*, dok P rečnik uvodi modernije ekvivalente, kao što su: *sunca mul!*; *sunce mu jarko!*. Iako B-D rečnik ne navodi ekvivalent za prethodno navedeni frazeologizam, u ovom rečniku je naveden jedan drugi, dopunski frazeologizam: ~ *szól belőle nosi radostan glas*.

24. anya

U slučaju ove odrednice ELTE rečnik nudi čak tri primera: *a) az anyád mindenit!*; *b) néma gyereknek (az) anyja sem érti (a) szavát*; *c) az anyja szoknyáján ül*, od kojih ni jedan ispitivani rečnik ne nudi ni jedan ekvivalent. Ipak, drugih, dopunskih frazeologizama ima u njima. B-D rečnik navodi frazeologizme: *nézd meg az anyát, vedd el a leányát gledaj konju je li debela vrata*,

a devojci kakva joj je majka; kakva majka, onakva i ćerka; Đ rečnik navodi primere: *anya lánya ista mati*; P rečnik navodi: *nézd meg az anyát, vedd el a leányát* gledaj majku, a uzmi ćerku; a M-Sz Fraz Sz rečnik daje primere: *az anyja sem ismerne rá ni rođena ga majka ne bi prepoznala*.

25. anyatej

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi primer: *az ~jel szív magába vmit*. Ekvivalente za ovaj primer nude samo H i P rečnici. H rečnik navodi: *usisao je s majčnim mlekom; naviknuo od detinjstva*, a P rečnik navodi ekvivalente: *usisao je s majčnim mlekom; naviknuo od detinjstva*.

26. április

U slučaju ove odrednice ELTE rečnik navodi dva frazeologizma: a) *~ bolondja!*[csúfolódás]; b) *~t járat vkivel*, dok se njihovi ekvivalenti ne nalaze ni u jednom od ispitivanih rečnika.

Između odrednice **április** i **aprófa** koje obrađuje ELTE rečnik, B-D rečnik pronalazi frazeologizme i kod odrednice **aprít**: *van mit ~nia a tejbe ima od čega živeti; ha ~ottad, meg is edd sam drobio, sam kusao*.

27. aprófa

Slično kao i kod prethodne odrednice, ELTE rečnik navodi jedan frazeologizam: *~át csinál vkiből*, za koji ni u jednom od ispitivanih rečnika ne nalazimo odgovarajući ekvivalent.

28. ár²

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi dva frazeologizma: a) *úszik az ~ral*; b) *az ~ ellen úszik*. B-D rečnik ne nudi za njih ekvivalente, Đ rečnik navodi samo jedan ekvivalent: a) *plivati strujom*, H rečnik navodi ekvivalente: a) *povesti se za većinom*; b) *íci protiv struje*, kao i P rečnik koji navodi primere: a) *povesti [edem]/povoditi se za većinom*; b) *íci protiv struje*.

Važno je navesti da dok ELTE rečnik ne obrađuje frazeologizme u okviru odrednice ár (cena), B-D, Đ i P rečnici to čine. Tako B-D rečnik navodi primer: *megadta az ~át platio je popašu*; Đ rečnik navodi primere: *egészsége ~án po cenu svojeg zdravlja*; *megadta az ~át skupo ga je stalo*, a P rečnik navodi sledeće primere: *élete árán sem ni po cenu života; nagy áldozatok*

árán pod cenu velikih žrtava; minden ~on po svaku cenu; semmi ~on ni po koju cenu.

29. arany

U slučaju ove odrednice ELTE rečnik navodi ukupno pet frazeologizama: a) *az ~ középút*; b) *beszélni ezüst, hallgatni ~*; c) *nem mind ~, ami fénylik*; d) *~at ér*; e) *ki korán kel, ~at lel*. B-D rečnik navodi ekvivalente za dva primera: c) *nije sve zlato što se sija*; e) *ko rano rani, dve sreće grabi*, Đ rečnik ne prepoznaje ove primere, H rečnik isto navodi dva primera: a) *zlatna sredina*; d) *zlata vredeti*, dok P rečnik daje ekvivalente za tri gore navedena primera: a) *zlatna sredina*; c) *nije sve zlato što sija*; d) *zlata vredeti [-dim]*. Pored ovoga, B-D rečnik navodi i sledeći primer: *vékával méri az ~at presipa mu se blago*; a to čini i M-Sz Fraz Sz rečnik kada navodi primer: *aranyat ér a keze imati zlatne ruke*.

30. arat

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi primer: *ki mint vet, úgy ~*. Ekvivalente ovog frazeologizma navode B-D i P rečnici. B-D rečnik daje ekvivalent: *kako seješ, tako ćeš i žeti*, a P rečnik daje ekvivalent: *kako posiješ, onako ćeš i požnjeti; šta seješ to i žanješ*. Pored ovoga, B-D rečnik nudi još jedan frazeologizam koji nije spomenut niti u ELTE rečniku, niti u ostalim ispitivanim rečnicima: *aki szelet vet, vihart ~ vetar seje, buru ženje*.

31. arc

U slučaju ove odrednice ELTE rečnik nudi pet frazeologizama: a) *megnyúl az ~a*; b) *az ~ába vág vkinek vmit*; c) *az ~ába nevet/hazudik vkinek*; d) *az ~ára van írva vkinek vmi*; e) *vkinek az ~áról leolvas vmit*. Od svih ispitivanih rečnika samo H i P rečnici nude po jedan ekvivalent gore navedenih primera, i to H rečnik daje: b) *reći kome šta u brk*, a P rečnik daje ekvivalent: b) *reći kome šta u brk*. Pored ovih primera B-D rečnik navodi i još jedan dodatni frazeologizam: *~ára mászni vkinek popeti se kome na dušu*; kao i Đ rečnik, koji navodi primer: *vér szökik ~ába udari mu kro u lice*.

32. árnyék

Iako kod ove odrednice ELTE rečnik nudi veći broj frazeologizama: a) *követ vkit, mint az ~*; b) *csak ~a önmagának v. annak, ami volt*; c) *vkinek az ~ában (áll)*; d) *előre veti az ~át*; e) *~ot vet v. ráveti az ~át vmire*; f) *nem tudja átugorni az v. a saját ~át*; g) *nem ijed meg a maga ~ától*; jedino će P rečnik prepoznati nekoliko njih: b) *izgleda kao senka*; on je sama kost i koža; c) u senci nekoga; e) *bacati senku na koga*; g) *plašiti se i od svoje senke*. Međutim, slično ranijim odrednicama, B-D rečnik nudi i neke druge dodatne primere, kao što su: *~ától is fél boji se i svog sena*; *~a sem lehetsz nisi mu ni za slugu*; *vékony a hajszál, mégis van ~a ima i dlaka svoju senku*; *a fehér liliomnak fekete az ~a niko bez greha*.

Između odrednice **árnyék** i **ártatlan** koje obrađuje ELTE rečnik, P rečnik navodi frazeologizme u sklopu odrednice **árt**: *még a légynek sem ~ ni mrava ne bi zgazio*; *ni muovu ne bi ubio*; *ni bubicu ne dira*

33. ártatlan

Kod ove odrednice ELTE rečnik navodi primer: *~, mint a (ma született) bárány*, međutim, ispitivani rečnici ne prepoznaju frazeologizme sa ovom komponentom.

Između odrednice **ártatlan** i **ásó** (koje obrađuje ELTE rečnik) B-D i P rečnici navode frazeologizme pod odrednicom **ás**. B-D navodi primer: *aki másnak vermet ~, maga esik bele ko drugom jamu kopa, sam u nju upada*; a P rečnik daje ekvivalent: *aki másnak vermet ~, maga esik bele ko drugome jamu kopa sam će u nju pasti*

34. ásó

U slučaju ove odrednice ELTE rečnik daje primer: *~, kapa választja el őket*, na koji pronalazimo ekvivalent isključivo u H rečniku: *samo će nas grob rastaviti*.

35. asszony

Kod ove odrednice ELTE rečnik nudi dva primera: a) *az ~ viseli/hordja a nadrágot*; b) *gyarlóság, ~ a neved!* za koja ne pronalazimo ekvivalente ni u jednom od ispitivanih rečnika. Međutim, B-D rečnik nudi dodatne primere, kao što su: *nem jól foly a dolog, ahol az ~ viseli a gatyát gde žena gaće obuče, tamo nema dobra*.

36. asztal

I kod ove odrednice iako ELTE rečnik navodi primer: *hoggy kerül a csizma az ~ra?* ni u jednom od ispitivanih rečnika nećemo naći njegov odgovarajući ekvivalent, ipak i u ovom slučaju, B-D rečnik nudi jedan dopunski primer: *éhen marad, ki ~nál szemérmeskedik u stídljiva slepca prazna torba.*

37. asztalka

Kod poslednje odrednice pod slovom *a* kod koje ELTE rečnik nudi frazeologizam: *terülj-terülj ~ám!* ne nalazimo odgovarajući ekvivalent ni u jednom od ispitivanih rečnika.

Zaključak

Iz gore navedene analize dobijamo vrlo interesantne rezultate. Od ukupnog broja frazeologizama sa kojima smo se susreli pod slovom *a*, B-D rečnik je dao ekvivalente za oko 16% njih, Đ rečnik 14%, H rečnik 22%, a P rečnik za čak 42%. Iz ovog ugla gledanja bi se mogao doneti zaključak da su rečnici sa više ekvivalenata bolji i detaljniji u predstavljanju frazeološkog blaga dva jezika, međutim, tada bismo zapravo pogrešili. Ako pogledamo broj onih frazeoloških jedinica koje su date u sklopu ispitivanih odrednica, a koje ELTE rečnik nije spominjao, videćemo da je njihov broj kod B-D rečnika skoro tri puta veći od P rečnika, a gotovo četiri puta veći od Đ rečnika. H rečnik nije ponudio ni jedan dodatni frazeologizam. Najzad, ako uzmemo broj onih frazeologizama koji su pronađeni u odrednicama kod kojih ELTE rečnik uopšte nije ni detektovao frazeološku vrednost, drugim rečima kod kojih uopšte nije naveden ni jedan frazeologizam, videćemo da je njihov broj ponovo najveći kod B-D rečnika, zatim sledi P rečnik, a na začelju su sa svega nekoliko primera Đ i H rečnici. Nakon što uzmemo u obzir sve tri spomenute grupe predstavljanja frazeologizama srpskog i mađarskog jezika, videćemo da B-D i P rečnici u skoro tri puta većem broju navode frazeološke jedinice dva jezika, što svakako pokazuje njihov odnos prema frazeologiji i čini te rečnike kvalitetnijim i detaljnijim. Ipak, B-D rečnik u svom materijalu

sadrži veći broj zastarelih izraza, stoga se jasno uočava da je P rečnik po pitanju predstavljanja frazeološkog blaga srpskog i mađarskog jezika najdalje otišao i predstavlja najvažniju bazu za buduće dvojezične i frazeološke rečnike.

BIBLIOGRAFIJA

- DEŠIĆ P., Milorad, 2014: Obrada izraza u srpskoj leksikografiji. *Savremena srpska leksikografija u teoriji i praksi*. Beograd: Čigoja štampa, 233–248.
- GAÁL Péter, 2011: A hagyományos szótárak vizsgálati szempontjainak alkalmazhatósága az online szótárak esetében. *Az alkalmazott nyelvészet ma: Innováció, technológia, tradíció, XX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus*. Budapest – Debrecen: Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete (MANYE) – Debreceni Egyetem, 432–437.
- KOVÁCS Zoltán, 1966: Szláv nyelvű szótárírás Magyarországon a kezdettől 1945-ig. *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1965-1966*, 482–490. <http://epa.oszk.hu/01400/01464/00007/pdf/482-490.pdf>
- NYOMÁRKAY István, 2004: A horvát és a szerb szótáriróadalom. *Kis szláv lexikográfia*. Budapest: ELTE Szláv és Balti Filológiai Intézet, 50–109.
- RADOVIĆ-TEŠIĆ Milica, 2014: Raspoređivanje značenja reči u srpskoj leksikografiji. *Savremena srpska leksikografija u teoriji i praksi*. Beograd: Čigoja štampa, 141–154.
- REFFLE Gyöngyi, 1985: A magyar–szerbhorvát szótárak történeti és lexikográfiai vizsgálata. *Hungarológiai Közlemények* 17 (62. sz.)/101–133.
- URKOM Aleksander, 2016: Prva faza u razvoju srpsko-mađarske leksikografije. *Omnis amor incipit ab aspectu. Köszöntő könyv Jászay László 65. születésnapjára*. Budapest: ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet, 249–255.

URKOM Aleksander, 2017: *Jezička kompetencija i savremeno društvo*. Budapest: ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék.

IZVORI

Mađarsko-srpskohrvatski frazeološki rečnik, Jožef Vajda-Mirjana Burzan, Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad, 1984.

Mađarsko-srpski rečnik, Blagoje Brančić-Đerđ Dera, Novi Sad, 1889.

Mađarsko-srpski rečnik, Veselin Đisalović, Novi Sad, 1914.

Mađarsko-srpskohrvatski rečnik, Laslo Hadrović, Budimpešta, 1958.

Mađarsko-srpskohrvatski rečnik, Emil Palić, Budimpešta, 1968.